

<<Կրթությունն առանց սահմանի>> ՀԿ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅԱՆ ԹԵՄԱՆ՝ ԽՈՍՔ ԵՎ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ԴԱՍԵՐԸ
ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ՝ ՏԱԹԵՎԻԿ ՓԱՆՈՍՅԱՆ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ՎԵՐՈՆԻԿԱ Բաբաջանյան

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....3

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԱՐԿ.....4

ԳԼՈՒԽ 1

ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԽՈՍՔԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....7

ԳԼՈՒԽ 2

ԽՈՍՔԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ.....9

ԳԼՈՒԽ 3

ԽՈՍՔԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ.....13

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.....16

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....17

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Մարդկանց հետ հաղորդակցվելու ունակությունը նույնպես ապրանք է, ինչպիսիք են շաքարն ու սուրճը: Ես պատրաստ եմ այդ ունակության համար վճարել ավելին , քան այս աշխարհի որևէ այլ ապրանքի համար:

Ջ. Ռոկֆելլեր

Լեզուն-խոսքը հասարակական-պատմական արդյունք են: Նրանցում արտացոլվում են ժողովրդի պատմությունը, ավանդույթները, սոցիալական հարաբերությունների համակարգը, մշակույթը՝ամենալայն իմաստով:

Լեզուն և խոսքը ծագել են ու զարգացել մարդու բազմաբնույթ գործունեության ընթացքում՝ դառնալով այդ գործունեության իրականացման գլխավոր գործոնները:

«Խոսքի զարգացումը նրա մշակումը, կատարելագործումը և հարստացումն է այն հաշվով , որ ապահովվի խոսքի ճիշտ , նպատակային ու գեղեցիկ կառուցումը թե՛ բառերի ընտրության, թե՛ քերականական կառուցվածքի և թե՛ առհասարակ խոսքի կառուցվածքի բոլոր բաղադրիչների, բոլոր օրինաչափությունների տեսակետից»¹ :

Հանրահայտ է՝ երեխաների խոսքի և հաղորդակցման կարողությունների զարգացումն իրականացվում է գործունեության մեջ, իսկ այդ գործունեության շարժիչ ուժը հաղորդակցման պահանջն է՝ կարիքը: Շրջապատողների մեջ հաղորդակցման պահանջը և սոցիալական միջավայրը երեխայի խոսքի զարգացման կարևորագույն գործոններն են: Այդ գործընթացում երեխան պասիվորեն չի ընկալում մեծերի խոսքային կաղապարները, այլ ակտիվորեն յուրացնում է խոսքը՝ որպես համամարդկային փորձի մի մաս: Ասվածից ենթադրում ենք, որ մարդու մտածողության զարգացման մակարդակի, զգացմունքների խորության կարևորագույն ցուցանիշներից մեկը նրա խոսքն է:

Մեր հետազոտության նպատակն է՝ բացահայտել տարրական դասարաններում խոսքի և հաղորդակցման էությունը, դրանց զարգացման ուղիները:

Հետազոտության խնդիրներն են՝

1. ուսումնասիրել թեմային վերաբերող գիտաուսումնական գրականությունը,
2. բացահայտել խոսքի զարգացման լավագույն մեթոդները,
3. բացահայտել, այն առարկան կամ առարկաները, որոնց ընթացքում լավագույնս հնարավոր է զարգացնել սովորողների խոսքը և ապահովել նրանց ակտիվ հաղորդակցումը:

¹ Արրահամյան Ս. Գ. , Աշակեցոի խոսքի զարգացումը, Ե., Լույս, 1973, էջ 75,

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

Ինչպես ցույց է տվել մասնագիտական գրականության վերլուծությունը՝ հաղորդակցումը ներառում է այնպիսի բաղադրիչներ, ինչպիսիք են՝

- շրջապատի հետ կապի մեջ մտնելու ցանկություն՝ կարիքը, և շփման կանոնների իմացությունը («ես ուզում եմ»),
- շրջապատի հետ հաղորդակցվելու կանոնների իմացությունը («ես գիտեմ»),

• հաղորդակցումը կազմակերպելու ունակությունը («ես կարող եմ»): Վերոնշյալ բաղադրիչների ձևավորման համար էլ ուսուցչի առջև դրված են երեխաներին հաղորդակցվել սովորեցնելու, միմյանց հետ համագործակցելու, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ շփման ունակությունները և կարողությունները զարգացնելու խնդիրներ: Ուսուցչի խոսքի մշակույթի ձևավորմանն անդրադարձել են դեռևս Հին Հունաստանում և Հին Հռոմում: Կան բազմաթիվ աշխատություններ, որոնք նվիրված են ուսուցչի խոսքի մշակույթի ձևավորմանը և զարգացմանը: Ն. Գ. Չերնիշևսկին սահմանել է, որ ուսուցչի խոսքը դաստիարակության կարևոր միջոցներից մեկն է: Նրա կարծիքով ուսուցչի խոսքը երեխաների համար պետք է լինի պարզ և հասկանալի, բայց ոչ պարզեցված¹: Հայ մանկավարժությունը ևս անմասն չի մնացել ուսուցչի խոսքի մշակույթի ձևավորման հիմնախնդրի ուսումնասիրման գործում: Մեր ուսումնասիրած բազմաթիվ հոդվածներում, ձեռնարկներում մատնանշված են այդ խնդրի լուծման արդյունավետ ուղիներ, միջոցներ և հնարներ: Այսպես, հայ մեծանուն մանկավարժ Մ. Մամուրյանը կարևորել է ուսուցչի լեզուն և ոճը: Նա պնդում է, որ խոսքի հստակությունն ու որոշակիությունն արտացոլում են ուսուցչի առարկայական մասնագիտական պատրաստության և ուսուցանելու արվեստի հմտությունը, իսկ անորոշ, աղքատիկ խոսքը, արտահայտություններն ընդհակառակը՝ նրա գիտելիքների խառնաշփոթությունը: Կարևոր հանգամանք է նաև լեզվի քերականական կանոնների պահպանման ճշտությունը, առոգանությունը, որովհետև աշակերտների լեզվի մշակման, ընդօրինակման ամենօրյա և գլխավոր աղբյուրը ուսուցիչներն են իրենց լեզվական արտահայտություններով: Մամուրյանը նշում էր, որ ուսուցիչը պետք է ունենա հարուստ բառապաշար և տեղին ու նպատակային գործածի հարմար բառերը, որոնք արտահայտչական որևէ դժվարություն չկրեն: Իսկ խոսքի մշակման, բառապաշարի հարստացման աղբյուրը գրական հեղինակների աշխատություններն են, դրանց ընթերցումը: Բայց

¹Чернышевский Н. Г., Избранные педагогические сочинения./ Под редакций А. Ф.

²Составитель А. В. Плеханов, М., Педагогика, 1983, 336 с.

բառապաշարի հարստությունը չպետք է ծանրաբեռնի ուսուցչի խոսքն անտեղի, չափից ավելի «հորդառատ» բառերով, այլապես բառերի տարափի տակ կմթագնի ասելիքը: «Երբ մտածողությունը ճշտագրության կողմե թերի է, մարդ պետք եղածն ավելի խոսելու կստիպի»,– նկատում է Մամուրյանը¹: Մամուրյանի տեսակետն այսօր էլ արդիական է, և այդ ուղղությամբ նպատակաուղղված աշխատանք է իրականացվում: Վ. Ա. Սուխոմլինսկին կարևորում էր բառի արժեքը և հաղորդակցման ժամանակ մեծ կարևորություն էր տալիս: Նա մասնավորապես մատնանշել է «բառի» դաստիարակչական անսահման ուժը. որի միջոցով

ուսուցիչները վարպետորեն են մոտենում երեխաների սրտին² : Կարելի է հավելել, որ նրանք ամենանուրբ էակներն են, և կարող է նրանց հոգեբանական լուրջ վնաս հասցնել անգամ ոչ տեղին արտահայտված խոսքը, հետևաբար յուրաքանչյուր բառ արտասանելիս պիտի մտածված գործածել: Քանի որ գրագետ խոսքի բաղադրիչների մեջ կարևոր է լեզվի քերականական կանոնների իմացությունը, ապա այն մանկավարժին տալիս է մտքերը ճիշտ արտահայտելու հնարավորություն, խոսքը դարձնում է իմաստավորված՝ նպաստելով սովորողների կողմից ուսումնական նյութի ամբողջական ընկալմանը, ըմբռնմանն ու մտապահմանը³: Կարևորելով նշվածը՝ խոսքը չպետք է լինի խրթին, երեխաների համար անհասկանալի, անմեկնելի: Բացի այդ՝ կարևոր է խոսքի արտահայտչականությունը՝ բովանդակությունը, վստահությունը, համոզիչ լինելը, պատկերայնությունը, առոգանությունը, սահունությունը և այլն: Ուստի ուսուցիչը պետք է տիրապետի.

- գրական, գեղարվեստական, ընկերական շփմանը,
- հետաքրքիր, ընկերական, սիրով շփմանը,
- ստեղծագործական, երևակայական շփմանը,
- ստեղծագործական մտածողությանը,
- կազմակերպչական կարողությանը,
- հումորի զգացում ունենա,
- լինի վճռական, հետևի կարգապահությանը և այլն⁴:

¹ Շավարշյան Ա. Մ., գիրք Բ, հայպետուսմանկիրատ, Եր., 1961թ., 725 էջ:

² Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Киев: Изд – во «Радяньска школа», 1987, 293 с.

³ Фалей М. В., Педагогическое общение : учебное пособие / М. В. Фалей. – Южно–Сахалинск : изд–во СахГУ, 2014, 116 с.

⁴ Лельчицкий И.Д. Идеал учителя как научное понятие //Педагогика. – 2005. – №1, март, С. 79–85

Այսպիսով, արդյունավետ կազմակերպված մանկավարժական հաղորդակցման գործընթացը հնարավորություն է տալիս մանկավարժական գործունեության ժամանակ ապահովելու իրական հոգեբանական շփում, որը պետք է առաջանա մանկավարժի և երեխաների միջև՝ նրանց վերածելով հաղորդակցման սուբյեկտների, օգնելով հաղթահարել տարաբնույթ հոգեբանական խոչընդոտները, որոնք առաջանում են փոխգործունեության գործընթացում, երեխաներին ուղղորդել համագործակցության՝ դարձնելով մանկավարժական ստեղծագործության սուբյեկտների: Այս դեպքում մանկավարժական հաղորդակցումը բնութագրում է

մանկավարժական գործունեության ընդհանուր սոցիալ-մանկավարժական կառուցվածքը: Այն մանկավարժական գործունեություն է ներմուծվում որպես ներագդման գործիք և սովորական պայմաններն ու հաղորդակցման գործառույթներն այստեղ ստանում են հավելյալ ծանրաբեռնվածություն, քանի որ համամարդկային ասպեկտներից վերափոխվում են մասնագիտական- ստեղծագործական բաղադրիչի:

ԳԼՈՒԽ 1

ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԽՈՍՔԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԿՐՏՍԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Մանկավարժական գործունեությունը բարդ և բազմաբաղադրիչ է, որի արդյունավետությունը մեծապես պայմանավորված է ուսուցչի վարպետությամբ, մասնագիտական որակներով և հաղորդակցական կարողությունների տիրապետման

մակարդակով: Ն. Վ. Կուզմինան նշված բաղադրիչներից մասնավորապես կարևորում է երեքը՝ կառուցվածքայինը, մեթոդականը և սոցիալ- հոգեբանականը: Ընդ որում՝ վերջիններս բնութագրում են մանկավարժական գործընթացի ներքին կառուցվածքը: Դրանց միասնությունն ու փոխկապակցվածությունը հնարավորություն են տալիս ամբողջական ձևով իրականացնել մանկավարժական համակարգի ծրագրավորված խնդիրները: Այդ միասնության մեջ հիմնախնդրի լուծման իմաստով գլխավորը սոցիալ-մանկավարժական բաղադրիչն է՝ մանկավարժական հաղորդակցումը, որն ապահովում է մյուս երկու բաղադրիչների իրականացումը: Մանկավարժական գործունեությունը անթիվ ստանդարտ և ոչ ստանդարտ մանկավարժական խնդիրների լուծման գործընթաց է: Մանկավարժական խնդիրների առարկան կարող են լինել աշակերտների գիտելիքները, նրանց անհատական-գործնական որակները, հարաբերությունները և այլ այնպիսի բնորոշումները, որոնք հակված են որակական և քանակական փոփոխությունների: Օրինակ՝ մանկավարժական խնդրի առաջացման ժամանակ, երբ անհրաժեշտ է լինում բացատրել նոր նյութ, մանկավարժը վերլուծում է իրավիճակը, փնտրում է բացատրելու հնարավոր տարբերակներ, ընտրում է արդյունավետ մեթոդներ, այնուհետև իրականացնում է մանկավարժական գործողություններ:

Մանկավարժական խնդիրների լուծման բոլոր փուլերում մանկավարժը կիրառում է հաղորդակցման որոշակի համակարգ, որի միջոցով էլ կազմակերպում է մանկավարժական փոխգործունեությունը: Ուստի մանկավարժական խնդիրների տարրերից է համարվում հաղորդակցական խնդիրը (շփման խնդիրը): Վերոնշյալը հաշվի առնելով՝ մանկավարժական գործունեությունը կարող է ներկայացված լինել նաև որպես հաղորդակցական խնդիրների շարք, որոնք փոխում են, զարգացնում և կազմակերպում մանկավարժական փոխգործունեությունը՝ համապատասխան տվյալ խնդիրների: Շատ մանկավարժներ հաղորդակցման խնդիրները չեն դիտարկում որպես մանկավարժական գործընթացի բաղկացուցիչ մաս, սակայն գործնական իրավիճակներում անգիտակցաբար լուծում են դրանք: Ուստի և հաղորդակցական խնդիրները հանդիսանում են մանկավարժական փոխգործունեության բաղկացուցիչ մասը և հաղորդակցման գործընթացում է ձևավորվում համագործակցության այն կարևոր համակարգը, որի միջոցով ապահովվում է կրթության արդյունավետությունը, հաղորդակցումը ձեռք է բերում գործառությանը բնույթ և ունենում է մասնագիտական նշանակություն: Անառարկելի է, որ օրվա մեծ մասը կրտսեր դպրոցականներն անցկացնում են ընկերների, ուսուցիչների և այլ շրջապատող մարդկանց հետ շփվելով: Շփման բովանդակությունը, բնականաբար, աստիճանաբար փոխվում է. նրա մեջ նվազում են խաղերի հետ կապված թեմաները, գերակշռում է գործնական շփումը: Առաջին դասարանում սովորողներն սկսում են ավելի շատ շփվել իրենց ուսուցիչների հետ: Այս հաղորդակցության նկատմամբ նրանք սկսում են ավելի շատ հետաքրքրություն ցուցաբերել, քան թե տարեկիցների, և քանի որ ուսուցիչը նրանց համար հեղինակություն է, աշակերտներն

անվերապահորեն ընդունում և ընդօրինակում են ուսուցչի յուրաքանչյուր բառը, արտահայտությունը, միտքը: Մեծահասակները, ուսուցիչը և նույնիսկ կողմնակի մարդիկ երեխայի հետ հաղորդակցվում են ինչպես առանձնահատուկ անձի հետ, ով տարեկիցների նման իր վրա է վերցրել ուսումնական գործունեություն: Ուսուցչի ղեկավարությամբ երեխաները ձեռք են բերում հատուկ մտածական գործընթացներ իրականացնելու ունակություն՝ յուրացնելով մարդկային ձեռքբերումների հիմնական ձևերը (գիտություն, արվեստ, բարոյականություն և այլն)՝ սովորելով գործել ըստ ավանդույթների Պատահական չէ, որ դաստիարակության արվեստն իր մեջ ներառում է խոսելու մշակույթ: Ուստի դաստիարակչական աշխատանքի մեթոդների մեջ էականը խոսքայինն է, որի միջոցով արտահայտվում են զգացմունքներն ու հույզերը, քանի որ բազմաթիվ կոնֆլիկտների աղբյուրներ պայմանավորված են հաղորդակցվողների խոսքի անկատարությամբ: Կասկածից վեր է, որ ուսուցչի մասնագիտության մեջ խոսքը նրա «զենքն է», առանց որի անհնար է պատկերացնել ուսումնական գործընթացը: Իսկ դա նշանակում է, որ ուսուցիչը պետք է «ցուցադրի» ճշգրիտ, հստակ, արտահայտիչ խոսք (այլ ոչ թե ուղղակի խոսի), կատարելապես տիրապետի խոսքի մշակույթին:

ԳԼՈՒԽ 2

ԽՈՍՔԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՏԱՐԲԱԿԱՆ
ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ

Մեթոդները ստեղծվում են այս կամ այն տեսության շրջանակներում և կոչված են ծառայելու վերջինիս: Յուրաքանչյուր տեսություն ստեղծում է իր մեթոդները և նրանց օգնությամբ լուծում տարազան հետազոտական կամ պրակտիկ խնդիրներ: Ուրեմն, **մեթոդները գործիքներ են, որոնց օգնությամբ տեսությունն**

իրականացնում է իր իմացական կամ գործնական նպատակները: Այլ խոսքով, մեթոդը տեսության գործունակության, նրա ակտիվության դրսևորման միջոց է: Առանց մեթոդի տեսություն չկա, կարելի է ասել, որ մեթոդը միշտ թաքնված ձևով առկա է տեսության մեջ. դա գործունեության այն եղանակն է, որը ածանցվում կամ արտածվում է տեսության հիմնարար սկզբունքներից ու օրենքներից:

Կարևոր է ընդգծել նաև մեթոդի ու տեսության տարբերիչ առանձնահատկությունները: Տեսությունները երկու հիմնարար գործառույթ ունեն. **բացատրել առկա փաստերը և կանխատեսել նոր փաստեր:** Մեթոդը նման գործառույթներ չունի, այն ընդամենը տեսության կամ պրակտիկ գործունեության կարգավորիչ է, իրականության ճանաչման կամ նրա վերափոխման ռազմավարություն:

Ուսուցման մեթոդը ուսուցչի, աշակերտի իմացական և պրակտիկ գործունեությունը կազմակերպող, հաջորդական գործողությունների համակարգ է, որը հանգեցնում է կրթության բովանդակության յուրացմանը, ասել է թե՛ ուսուցման նպատակների իրականացմանը:

Ուսուցման մեթոդն իր գործառույթյան մեջ ենթադրում է որոշակի ուսումնական նպատակի և վերջինս իրականացնելու համար անհրաժեշտ գործողությունների ու համապատասխան միջոցների առկայություն : Այլ խոսքով

Ուսուցման մեթոդը, ուսուցման նպատակների իրականացմանն ուղղված մանկավարժի և սովորողների փոխկապակցված ու փոխապայմանավորված գործունեության եղանակ է կամ այլ կերպ՝ ուսումնական խնդիրների լուծմանը միտված, սովորողների իմացական և պրակտիկ գործունեությունը կազմակերպող մանկավարժի նպատակաուղղված գործողությունների համակարգ:

Մանկավարժները միահամուռ այն կարծիքին են, որ մեթոդն է ուսուցման նպատակներն իրականացնողը և «ինչպե՞ս սովորեցնել հարցին միայն վերջինս է պատասխանում: Ենթադրվում է, որ ուսուցման կազմակերպական ձևը երկրորդական նշանակության կառուցվածք է և կրթության որակի ապահովման խնդրում նկատելի դեր չունի: Ուսուցման մեթոդը մատնանշում է ուսուցման ներքին, պրոցեսուալ կողմը և հանդես է գալիս մի կողմից որպես ուսուցչի ուսուցանող աշխատանքի, մյուս կողմից՝ ուսումնական նյութի յուրացմանն ուղղված սովորողների ուսումնական (իմացական) գործունեության եղանակ: Ուսումնական աշխատանքի կազմակերպման ձևի հասկացությունը այլ իմաստ ունի: Լատինական forma բառը նշանակում է արտաքին տեսք, արտաքին ուրվագիծ: Հետևաբար, ուսուցման ձևը որպես դիդակտիկական կատեգորիա, մատնանշում է ուսումնական աշխատանքի կազմակերպման արտաքին կողմը, որը կապված է սովորողների քանակի, ուսուցման ժամանակի ու տեղի, ինչպես նաև նրա իրականացման կարգի հետ :

Եվ այսպես, դասը և ուսուցման կազմակերպական բոլոր ձևերը ուսուցման ամբողջական գործընթացում երկրորդական նշանակություն ունեն, վերաբերում են ուսուցման արտաքին կողմին, չեն առնչվում նրա ներքին էությանը: Այս համարյա համընդհանուր ճանաչում գտած տեսակետը հիմնված է մի մոտեցման վրա, ըստ որի՝ ուսուցումն իր էությամբ իմացական գործունեություն է: **Մեթոդն է, որ կազմակերպում, կարգավորում է այդ գործունեությունը: Նրա կիրառումը ուղղակի, կոշտ կախում չունի աշակերտների թվից, դասագրքերի առկայությունից կամ նրանց որակից, ուսումնական միջավայրի առանձնահատկություններից՝ այն**

ամենից, ինչից ուղղակիորեն կախյալ է ուսուցման կազմակերպական ձևը: Մեթոդը հաշվի է առնում մարդու հոգեկան կառուցվածքը, հոգեկանում ընթացող իմացական պրոցեսների առանձնահատկությունները, ճանաչողության հոգեբանական մեխանիզմները: Մեթոդն ստեղծվում է այս ամենի գիտական իմացության հենքի վրա: Ուսուցման կազմակերպական ձևը, ենթադրվում է, որ այս ամենի հետ առնչություն չունի, կամ առնվազն, որոշիչ չէ այդ առնչությունը: Այն հիմնականում կոնկրետ իրադրական խնդիրներ լուծելու գործառույթ ունի. ինչպես միավորել սովորողներին մեկ ընդհանուր ուսումնական գործընթացի մեջ, ինչպես կազմակերպել նրանց և ուսուցչի միջև փոխհարաբերությունները, տվյալ պայմաններում ուսուցման այս կամ այն մեթոդը լավագույնս իրականացնելու համար և այլն:

Մեթոդների դասակարգումը

Ուսուցման մեթոդների դասակարգումը հիմնականում մեկ նպատակ է հետապնդում. օգնել ուսուցչին կատարել մեթոդների օպտիմալ ընտրություն և դրանով իսկ լավագույնս իրականացնել ուսուցման նպատակները: Նշենք, որ խոսքը ոչ թե նեղ առարկայական, այլ ընդհանուր դիդակտիկական մեթոդների մասին է՝ մեթոդների, որոնք համեմատաբար լայն կիրառական ոլորտ ունեն և կարող են օգտագործվել տարբեր առարկաներ ուսուցանելիս (դասախոսություն, գրույց, իլլյուստրացիա, ցուցադրում, գրքի հետ աշխատանք և այլն):

Ուսուցման մեթոդների դասակարգման բազմաթիվ փորձեր են արվել: Մեթոդները դասակարգվել են

- **ըստ դասարանում ուսուցչի և աշակերտի դրսևորած ակտիվության՝**
ինֆորմացիայի շարադրանք,
գրույց,
ինքնուրույն աշխատանք
- **ըստ ուսուցման այս կամ այն փուլում իրականացվող դիդակտիկական խնդիրների՝**
գիտելիքների ձեռքբերման մեթոդներ,
կարողությունների ու հմտությունների ձևավորման մեթոդներ,
ստեղծագործական կարողությունների ձևավորման մեթոդներ,
անցած նյութի ամրապնդման մեթոդներ,
գիտելիքների ու կարողությունների ստուգման մեթոդներ,
- **ըստ գիտելիքների ձեռքբերման աղբյուրների՝**
խոսքային մեթոդներ,
գննական մեթոդներ,
պրակտիկ մեթոդներ
- **ըստ կրթության բովանդակային բաղադրիչների յուրացման եղանակների՝**
ինֆորմացիոն-ռեցեպտիվ մեթոդներ,
վերարտադրման մեթոդներ,
պրոբլեմային շարադրանք,
մասնավոր-որոնողական մեթոդներ,
հետազոտական մեթոդներ:

Թեև ուսուցիչն ազատ է մեթոդների ընտրության հարցում, սակայն կան մի շարք գործոններ, որոնք պայմանավորում են յուրաքանչյուր կոնկրետ

դեպքում այս կամ այն մեթոդի ընտրությունը: Մեթոդը կարող է ընտրվել կախված

- տվյալ թեմայի ուսուցման նպատակից,
- բովանդակությունից,
- ուսումնական նյութի ծավալից, բովանդակության բնույթից և բարդության աստիճանից,
- սովորողների պատրաստվածության մակարդակից,
- սովորողների տարիքային առանձնահատկություններից ու ուսումնական հնարավորություններից,
- ուսուցման համար անհրաժեշտ նյութատեխնիկական պայմաններից,
- ուսուցիչ- աշակերտ հարաբերությունների բնույթից,
- սովորողների թվաքանակից և այլն:

Դպրոցական պրակտիկայում առավել հաճախ կիրառվում են խոսքային, գննական և գործնական մեթոդները :

ԽՈՍՔԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐ

1. Զրույց
2. Դպրոցական դասախոսություն
3. Պատմություն
4. Բացատրում,
5. Աշխատանք դասագրքով

Խոսքային մեթոդների օգնությամբ լուծվում են սովորողներին համակարգված գիտելիքներ հաղորդելու, նրանց մոտ խոսքի կուլտուրայի ձևավորման խնդիրները: Նրա արդյունավետության կարևոր պայմաններ են խոսքի մատչելիությունը, արտահայտչականությունը, հստակ տրամաբանական կառուցվածքը, պատկերավորությունն ու ապացուցականությունը:

Զրույց

Զրույցի նպատակը սովորողին այս կամ այն հարցի շուրջը խորհրդածելուն մղելն է: Ուսուցիչը հատուկ կազմակերպված հարցերի միջոցով դրդում է աշակերտին դատողություններ ու վերլուծություններ կատարել փաստերի և երևույթների մասին, որի արդյունքում ինքնուրույն հասնում է համապատասխան տեսական եզրակացությունների ու ընդհանրացումների:

Դպրոցական դասախոսություն

Սա ուսուցման մի մեթոդ է, որի դեպքում ուսուցիչը բավական երկար ժամանակ բանավոր շարադրում է նկատելի ծավալով ուսումնական նյութ, օգտագործելով սովորողների իմացական գործունեության ակտիվացման որոշակի հնարներ :

Այս մեթոդի գլխավոր գործառույթը համակարգված և խոր տեսական գիտելիքներ հաղորդելն է: Այն կիրառելի է հանրակրթական դպրոցի բարձր դասարաններում :

Պատմություն

Պատմելը նկարագրական բնույթի ուսումնական նյութի վառ կենդանի ներկայացումն է:

Սովորաբար այս դեպքում ուսուցիչը փորձում է չդրսևորել իր վերաբերմունքը երևույթների նկատմամբ, աշակերտին մտածելու և ինքնուրույն եզրակացություններ անելու ազատություն տալով:

Բացատրում

Բացատրումը ուսուցման այն մեթոդն է, երբ ուսուցիչը ոչ այնքան նոր նյութ է հաղորդում, որքան վերլուծում է նոր ուսումնական նյութը, պարզաբանում և ապացուցում է այս կամ այն դրույթը: Օրինակ, ապացուցում է որևէ երկրաչափական թեորեմ:

Աշխատանք դասագրքով

Այս մեթոդի հիմնական նպատակը սովորողներին ուսումնական գրականության հետ աշխատել սովորեցնելն է: Լայն առումով այն իր մեջ ներառում է անհրաժեշտ տեղեկատվության որոնման, մշակման և ընտրողաբար յուրացման կարողությունների ձևավորումը:

Բարձրորակ ուսումնական գիրքը հաջողությամբ կարող է լուծել ուսուցման զարգացնող, դաստիարակող, խթանող և վերահսկող ֆունկցիաները:

ԳԼՈՒԽ 3

ԽՈՍՔԱՅԻՆ ՄԵԹՈԴՆԵՐԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄԸ ՏԱՐՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒՄ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Վերջին տարիներին հաճախ են հակադրում ուսուցման ավանդական և ինտերակտիվ մեթոդները, ուսուցչակենտրոն և աշակերտակենտրոն մոտեցումները: Ընդ որում՝ այդ հակադրումը կատարվում է այն համատեքստում, որ ինտերակտիվ և

աշակերտակենտրոն մոտեցումները բացարձակապես լավն են, իսկ ավանդական և ուսուցչակենտրոն մոտեցումները՝ վատը: Այս մոտեցումը գիտականորեն հիմնավորված չէ: Ինտերակտիվ մոտեցումներն անհրաժեշտ են աշակերտներին մոտիվացնելու, ուսուցումը հետաքրքիր ու մասնակցային դարձնելու համար: Բայց այդ ամենը չեն բացառում նաև ավանդական մոտեցումների օգտագործումը: Հարց ու պատասխանը, նյութը վերհիշելը, վարժանքները, ուսուցչի բացատրական խոսքը այսօր էլ կարևոր են ու անհրաժեշտ ուսուցման համար: Բացի այդ՝ ինտերակտիվ ուսուցումն ունի որոշակի ռիսկեր, որոնք անտեսել չի կարելի: Օրինակ՝ խմբային աշխատանքների ժամանակ որոշ աշակերտներ «գլուխ են պահում»: Արտաքուստ թվում է, թե երեխաներն ակտիվ են, բայց վերջում պարզվում է, որ մնացորդային գիտելիքների մակարդակը ցածր է: Հետևաբար՝ նոր մանկավարժության մեջ չպետք է լինեն մեթոդների և հնարների հակադրում: Բոլոր մեթոդներն ու հնարները ինչ-որ իրավիճակում կարող են օգտակար լինել: Ուսուցման մեթոդները հաճախ ընկալվում են որպես դեղատոմս: Երբեմն նշվում է, որ այս կամ այն մեթոդը կիրառելու դեպքում մենք կկարողանանք հասնել մեր նպատակին: Բայց մանկավարժության մեջ ընդհանրացված լուծումներ չկան: Յուրաքանչյուր դաս, յուրաքանչյուր դասարան տարբեր է: Մեկ դասարանում աշխատող մոտեցումը կարող է մի այլ դասարանում չաշխատել: Հետևաբար՝ ուսուցման մեթոդներն ու հնարները պետք է ընկալել որպես գործիքներ, որոնց կիրառման մասին որոշումը կայացնում է ուսուցիչը:

Յուրաքանչյուր հաղորդակցության մեջ կարևոր է սկիզբը: Մարդկանց մոտ սովորաբար տպավորվում է հաղորդակցության սկզբի և վերջի հատվածները: Հաղորդակցման առաջին րոպեներին է մարդը որոշում դիմացինին լսել, թե ոչ: Այդ առումով դասի հաջող սկիզբը շատ կարևոր է: Եթե ուսուցչին հաջողվի դասի առաջին րոպեներին գրավել աշակերտների ուշադրությունը, ապա դա էապես կնպաստի դասի արդյունավետ ընթացքին: Ներկայացնենք դասը սկսելու մի քանի հնարներ:

Խորհրդավորություն

Երեխաները սիրում են գաղտնիքներ: Գաղտնիքների առկայությունը մոտիվացնում է նրանց: Երեխաները ցանկանում են րոպե առաջ բացահայտել գաղտնիքը:

Հետևաբար՝ երբեմն կարելի է դասը սկսել հետևյալ նախադասությամբ. Ես մտքիս մեջ բան եմ պահել, դուք պետք է հարցերի միջոցով պարզեք մեր այսօրվա դասի թեման :

Երեխաները սիրում են զարմանալ: Անսպասելի, զարմանալի մտքերը գրավում են նրանց ուշադրությունը: Հետևաբար՝ դասը անսպասելի նորությունով սկսելը շատ կարևոր է: Այս համատեքստում կարելի է օգտագործել հակափաստական մտածողությունը: Վերջինս ձևակերպվում է պատկերում արտացոլված ոճով: Օրինակ՝ կարելի է դասի սկզբում հարցնել՝ ի՞նչ կլիներ, եթե բոլորը միայն լավ ու բարի գործեր կատարեին: Մեկ այլ տարբերակ է աշակերտների կողմից ուրիշի դեր

ստանձնելը: Օրինակ՝ պատկերացրեք հանդիպել եք ճնճողուկին: Ի՞նչ խորհուրդ կտայիք նրան(օրինակները 2-րդ դասարանի Մայրենիի դասագրքից են)

Մեջբերումներ

Բավականին արդյունավետ է դասի սկզբում որոշակի սկզբնաղբյուրի օգտագործումը: Դա կարող է լինել աֆորիզմ, թևավոր խոսք կամ նույնիսկ ինտրիգ՝ այդ ձևով տալով նախագիտելիք, ստեղծելով պրոբլեմային իրավիճակ, աշխատանքային տրամադրություն: Ահա մի քանի օրինակներ, որոնք մենք կիրառել ենք թեմայի ամփոփման ժամանակ.չենք նշել, թե որ միտքը դասագրքի թեմայի որ հերոսն է

Միայն դասի ավարտին են աշակերտներն իմանում, որ խոսքերի հեղինակն իրենց կողմից որոշակիորեն կոնկրետ վերաբերմունքի արժանացած կերպարներն են:

Մտագրոհ

Դասի մասնակցային սկիզբ ապահովող լավագույն հաղորդակցական մեթոդներից մեկը մտագրոհն է: Մտագրոհի միջոցով ուսուցիչը դասարանից հավաքում է մտքեր տվյալ թեմայի վերաբերյալ: Ընդ որում՝ մտագրոհի ժամանակ կարևոր է մտքերի քանակը: Կարևոր է նաև, որ աշակերտները առանց երկար մտածելու պատասխանեն ուսուցչի հարցին, որպեսզի ուսուցչի համար պարզ դառնան նաև այն սխալ պատկերացումները, որոնք թեմայի վերաբերյալ ունեն աշակերտները: Վերջին տարիներին մասնագետները մտահոգություն են հայտնել մտագրոհի հետ կապված: Բանն այն է, որ դասերի ժամանակ ակտիվ աշակերտները մենաշնորհում են մտագրոհը: Դանդաղ մտածող, ոչ ակտիվ աշակերտները կարող են դուրս մնալ մտագրոհից: Դրա համար առաջարկվում է օգտագործել նաև մտագրոհի գրավոր տարբերակը: Ուսուցիչն աշակերտներին առաջարկում է թղթի վրա գրել իրենց մտքերը և հանձնել իրեն: Այս մոտեցումը չի փոխարինում բանավոր մտագրոհին: Պարզապես լրացնում է այն:

Համագործակցություն, հակամարտություն, համակեցություն

Ուսուցիչը դասարանից դուրս է ուղարկում երեք սովորողների, չասելով՝ ինչու: Դասարանին ներկայացնում է դասի թեմայի հետ կապված որևէ պատկեր, ապա դրսի երեխաներից մեկը ներս է գալիս, տասնհինգ վայրկյան նայում նկարը, որից հետո իր տեսածը ներկայացնում է երկրորդին, վերջինս էլ՝ երրորդին, ով դասարանին պատմում է՝ ինչի մասին է խոսքը: Դասարանին երրորդ մասնակցի պատմածը էականորեն տարբերվում է նրանց տեսածից, որից հետո կազմակերպվում է քննարկում-վերլուծություն: Երեխաները հասկանում են, որ հաղորդակցությունը շատ կարևոր է հասարակական հարաբերություններում: Ճիշտ հաղորդակցությունը նպաստում է համագործակցությանը, ոչ ճիշտ հաղորդակցությունը կարող է հանգեցնել հակասությունների:

Ինձնից առաջ հարցրու երեք հոգու

Այս հնարի իմաստն այն է, որ աշակերտները սովորեն նաև միմյանցից: Ուսուցիչն առաջարկում է աշակերտներին հարցերով դիմել իրենց դասընկերներին և իրեն դիմել միայն այն բանից հետո, երբ երեք աշակերտների դիմելուց հետո չեն ստացել հարցի պատասխանը: 11. Դասի զեկուցող Այս պարզագույն հնարը շատ կարևոր դեր կարող է ունենալ սովորողներին դասապրոցեսում ընդգրկելու գործում: Ուսուցիչն աշակերտներից մեկին նշանակում է դասի զեկուցող: Վերջինս դասի ավարտից 3-5 րոպե առաջ ամբողջ դասարանին ամփոփ ներկայացնում է, թե ինչի մասին էր դասը, ինչ արեցին, ինչ կարևոր բաներ սովորեցին:

Այս և նմանատիպ մեթոդներն են զարգացնում սովորողների խոսքը, ապահովում նրանց հաղորդակցումը և համագործակցությունը:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

- Արդյունավետ կազմակերպված մանկավարժական հաղորդակցման գործընթացը հնարավորություն է տալիս մանկավարժական գործունեության ժամանակ ապահովելու իրական հոգեբանական շփում, որը պետք է առաջանա մանկավարժի և երեխաների միջև՝ նրանց վերածելով հաղորդակցման սուբյեկտների, օգնելով հաղթահարել տարաբնույթ հոգեբանական խոչընդոտները, որոնք առաջանում են փոխգործունեության գործընթացում, երեխաներին ուղղորդել համագործակցության՝ դարձնելով մանկավարժական ստեղծագործության սուբյեկտների:

- Ճիշտ ընտրված մեթոդներն են դասի նպատակին հասնելու լավագույն միջոցները:
- Խոսքային մեթոդները հնարավորություն են տալիս զարգացնել սովորողների ն՛ գրավոր, ն՛ բանավոր խոսքը , ապահովել նրանց հաղորդակցումը:
- Ուսուցման գործընթացում աշակերտից չի կարելի պահանջել անմիջապես պատասխանել որևէ հարցի: Ինքն իրեն մտածելը խոսքի և մտածողության զարգացման շատ կարևոր հնար է: «Նախ մտածի՛ր, ապա՝ խոսիր» կարգախոսը միանգամայն հիմնավորված պահանջ է:
- Խոսքի օրինակելի նմուշներ երեխաները նախ ստանում են ընտանիքում՝ ծնողներից, հարազատներից, ապա դպրոցում՝ ուսուցիչներից և, հատկապես, այն նյութերից, գեղարվեստական ստեղծագործություններից, որոնք նրանք կարդում են և պատմում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Աբրահամյան Ս. Գ. , Աշակերտի խոսքի զարգացումը, Ե., Լույս, 1973,

Շավարշյան Ա. Մ., գիրք Բ, հայպետուսման կիրառ, Եր., 1961թ.,

Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. Киев: Изд – во «Радяньска школа», 1987,

Составитель А. В. Плеханов, М., Педагогика, 1983,

Лельчицкий И.Д. Идеал учителя как научное понятие //Педагогика. – 2005. – №1, март,

Фалей М. В., Педагогическое общение : учебное пособие / М. В. Фалей. – Южно-Сахалинск : изд-во СахГУ, 2014,

Чернышевский Н. Г., Избранные педагогические сочинения./ Под редакцией А. Ф.